

Ільїна Ольга Андріївна

аспірантка кафедри екологічного права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Olha Olha

Graduate Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0001-9469-0812

**ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА
ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ,
ВІДТВОРЕННЯ Й ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ РОСЛИННОГО СВІТУ,
ЗАНЕСЕНИХ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ
PECULIARITIES OF LEGAL LIABILITY FOR VIOLATIONS OF
LEGISLATION IN THE FIELD OF USE, REPRODUCTION AND
PROTECTION OF PLANT LIFE OBJECTS LISTED IN THE RED
BOOK OF UKRAINE**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню правових засад й особливостей юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони, використання й відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного світу, занесених до Червоної книги України. Обрання теми зумовлено тим, що на сьогодні одним із найважливіших завдань вважається раціональне й ефективне використання природних ресурсів, їх відтворення й охорона навколишнього природного середовища задля забезпечення екологічної безпеки. Констатовано, що важливість охорони довкілля пояснюється тим, що подальше існування людства залежить саме від вирішення питань

забезпечення безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження стану довкілля. У зв'язку з цим вирішення проблем охорони довкілля, раціонального й ефективного використання природних ресурсів набуває особливої актуальності. Доведено, що успіху і результатів можна домогтися лише шляхом визначення й вжиття дієвих заходів, у тому числі й правового характеру, як-от встановлення юридичної відповідальності за правопорушення в екологічній сфері.

Спираючись на офіційні дані, охарактеризовано екологічний стан на території нашої країни рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного світу, занесених до Червоної книги України. Наголошено, що при визначенні особливостей їх правового режиму і встановленні юридичної відповідальності за порушення у сфері їх охорони, використання й відтворення слід брати до уваги перш за все такі природні характеристики, як обмеженість, цінність, вразливість й унікальність.

Проаналізовано норми чинного вітчизняного законодавства, зокрема, кримінального, адміністративного, екологічного, у тому числі й флористичного, щодо встановлення юридичної відповідальності за правопорушення у цій сфері. Спираючись на результати, виявлено недоліки й прогалини, надано й обґрунтовано пропозиції з удосконалення приписів нормативно-правових актів, у тому числі й екологічного (зокрема, флористичного) спрямування.

Доведено, що зважаючи на особливий правовий статус рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного світу, занесених до Червоної книги України, існує необхідність у встановленні підвищеної юридичної відповідальності (кримінальної, адміністративної, цивільної тощо) за порушення в досліджуваній сфері.

Ключові слова: екологічне законодавство, відповідальність за порушення флористичного законодавства, види рослинного світу, занесені

до Червоної книги України, рідкісні й такі, що перебувають під загрозою зникнення, види рослинного світу, об'єкти Червоної книги України.

Summary. *The article is devoted to the study of legal bases and features of legal liability for violations of legislation in the field of protection, use and reproduction of rare and endangered species of flora, listed in the Red Book of Ukraine. The choice of the topic is due to the fact that today one of the most important tasks is the rational and effective use of natural resources, their reproduction and protection of the natural environment in order to ensure environmental safety. It was established that the importance of environmental protection is explained by the fact that the future existence of humanity depends precisely on the solution of the issues of ensuring safe living conditions for citizens and society, preserving the state of the environment. In this regard, solving the problems of environmental protection, rational and effective use of natural resources is becoming especially urgent. It has been proven that success and results can be achieved only by defining and taking effective measures, including those of a legal nature, such as establishing legal responsibility for offenses in the environmental sphere.*

Based on official data, the ecological state of rare and endangered plant species listed in the Red Book of Ukraine on the territory of our country is characterized. It was emphasized that when determining the peculiarities of their legal regime and establishing legal responsibility for violations in the sphere of their protection, use and reproduction, one should take into account first of all such natural characteristics as limitation, value, vulnerability and uniqueness.

The norms of current domestic legislation, in particular, criminal, administrative, ecological, including floristic, regarding the establishment of legal responsibility for offenses in this area were analyzed. Based on the results, shortcomings and gaps were identified, proposals for improving the

prescriptions of regulatory and legal acts, including the ecological (in particular, floristic) direction, were provided and substantiated.

It was proven that, taking into account the special legal status of rare and endangered plant species listed in the Red Book of Ukraine, there is a need to establish increased legal liability (criminal, administrative, civil, etc.) for violations in the researched area.

Key words: *environmental legislation, responsibility for violations of floristic legislation, species of flora listed in the Red Book of Ukraine, rare and endangered species, species of flora, objects of the Red Book of Ukraine.*

Постановка проблеми. Нині одним із найобговорюваніших і таких, що потребують негайного вирішення, питань у світі й на території нашої країни, особливо зважаючи на останні події, є екологічна криза. З огляду на це на перший план виходить проблема охорони довкілля в цілому й рослинного світу як окремого його елемента зокрема. Такий інтерес зумовлений тим, що майже для всіх екосистем саме рослини визнаються основою їх розвитку. Крім того, саме вони створюють початкову біомасу. З огляду на це рослинний світ повинен підлягати особливій, у тому числі правовій, охороні. Вказане набуває актуальності через те, що стан цього природного об'єкта, на переконання фахівців, не є задовільним [1], а питання його збереження, відтворення і відновлення, ступеня і міри відповідальності за знищення чи завдання шкоди остаточно не вирішене. Підтверджує сказане те, що на даний час серед науковців не досягнуто згоди щодо визначення поняття, сутності, змісту й форм юридичної відповідальності, як наслідок, тривають наукові дискусії, зокрема, і з приводу відповідальності за порушення екологічного законодавства. На жаль, це не спостерігається стосовно проблемних питань, пов'язаних із встановленням юридичної відповідальності за порушення флористичного законодавства щодо сфери охорони, використання й відтворення рідкісних

і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного світу, занесених до Червоної книги України.

Стан опрацювання проблеми. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері використання, відтворення й охорони природних об'єктів неодноразово ставали предметом вивчення вітчизняних вчених, серед них: А. Г. Бобкова, А. П. Гетьман, І. В. Гиренко, І. І. Каракаш, М. В. Краснова, А. К. Соколова, Е. Є. Туліна, М. В. Шульга та ін. Однак згадані науковці у своїх дослідженнях вивчали загальні питання юридичної відповідальності за порушення екологічного (побічно і флористичного) законодавства. У той саме час теоретичні напрацювання стосовно юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони, використання й відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного світу, занесених до Червоної книги України, відсутні. Виходячи з цього, окреслене питання розглядатиметься в даній науковій публікації.

Мета статті полягає в аналізі відповідних теоретичних положень і практичних доробків науковців стосовно стану законодавчого забезпечення і визначення особливостей юридичної відповідальності у сфері охорони, використання й відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також наданні пропозицій щодо вдосконалення чинного флористичного законодавства в даній сфері.

Виклад основного матеріалу. Як уже наголошувалося, одним із найобговорюваніших і найболючіших питань сьогодення є світова екологічна криза, яка розпочалася у середині 70-х років, і її наслідки. Як переконують фахівці, останнім часом різко загострилися суперечності між природою і людиною, тобто має місце їх конфлікт, порушилася рівновага природного кругообігу речовин, усе вказане сталося через активізацію

господарської діяльності людини і розширення відведених для її проведення земель, ірраціональні процеси народонаселення тощо. Так, у результаті вказаного, а також у зв'язку з недосконалістю існуючої законодавчої бази і системи управління заповідною справою, відсутністю чітко визначеної стратегії розвитку останньої, низьким рівнем фінансового й матеріально-технічного забезпечення організації і функціонування природно-заповідного фонду, невідповідністю системи охорони територій й об'єктів природно-заповідного фонду сучасним вимогам, низьким рівнем екологічної освіти й інформованості населення з'являється загроза нецільового використання і втрати територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також спостерігається збільшення видів рослин, які набувають статусу рідкісних і зникаючих, занесених до Червоної книги України. На нашу думку, саме діяльність людини, яка, вирубуючи ліси, осушуючи болота, добуваючи бурштин, знищує природне середовище існування об'єктів рослинного світу, становить основну небезпеку і загрожує біологічному різноманіттю флори. Зокрема, останнім часом через розорювання земель, вирубування лісів із подальшою зміною цільового призначення земель, осушення або обводнення територій, промислове, житлове й дачне будівництво тощо катастрофічно зменшуються площі територій водно-болотних угідь, степових екосистем, природних лісів [1].

Беручи все вищенаведене до уваги, а також із метою формування й прищеплення громадянам екологічних цінностей і укорінення засад сталого споживання й виробництва, збереження і відтворення навколишнього природного середовища Верховна Рада України 28 лютого 2019 року прийняла Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (далі – Стратегія) [1], в якій окреслено головні цілі й завдання. Звісно, депутати при ухваленні документа спиралася на виявлені причини екологічних проблем України й фінансову спроможність держави їх вирішити. Згідно із

Стратегією метою екологічної політики є досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України задля забезпечення конституційного права кожного громадянина України, закріпленого у ст. 50 Конституції України [2], на чисте й безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження й відновлення природних екосистем, біологічного та ландшафтного різноманіття.

Так, у розділі II Стратегії серед основних інструментів державної екологічної політики закріплено забезпечення невідворотності відповідальності за порушення природоохоронного законодавства, а також визначено пріоритет застосування принципів перестороги, превентивності (запобігання), пріоритетності усунення джерел шкоди довкіллю [1]. У контексті сказаного варто навести думку А. П. Гетьмана, який наголошує, що юридична відповідальність у галузі охорони й використання рослинного світу становить собою примусове (каральне) забезпечення правовими засобами виконання спеціальних вимог законодавства про рослинний світ або застосування до винних осіб компенсаційних заходів. При цьому науковець зауважує, що під порушенням законодавства про рослинний світ слід розуміти протиправну дію або бездіяльність, яка завдає шкоди об'єктам рослинного світу чи не завдає такої шкоди, але спрямована проти встановленого порядку використання об'єктів рослинного світу, за що передбачається відповідальність винної в цьому особи [3, с. 456].

У свою чергу, І. І. Каракаш, вивчаючи окреслене питання, вказує, що норми природноресурсового й екологічного права містять перелік найбільш характерних порушень прав і обов'язків, а санкції за їх вчинення передбачені кримінальним, адміністративним, цивільним і трудовим законодавством [4, с. 431]. Підтвердженням даної тези, наприклад, є положення статті 40 Закону України «Про рослинний світ» (далі – Закон), якою закріплено, що

порушення законодавства про рослинний світ тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність згідно з законами України [5]. Відповідно до Закону за порушення законодавства несуть відповідальність особи, винні у: самовільному спеціальному використанні природних рослинних ресурсів; порушенні правил загального використання природних рослинних ресурсів; протиправному знищенні або пошкодженні об'єктів рослинного світу; порушенні вимог охорони умов місцезростання об'єктів рослинного світу; порушенні вимог щодо охорони, використання й відтворення рослинного світу під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в дію, експлуатації споруд й об'єктів, застосування технологій, які негативно впливають на стан об'єктів рослинного світу тощо. Вбачається за необхідне акцентувати на тому, що серед порушень законодавства про рослинний світ, згаданих у частині другій статті, що розглядається, немає окремого виду правопорушення щодо рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, занесених до Червоної книги України, рослин. У той саме час у Законі зафіксовано, що перелік правопорушень не є вичерпним, а тому законодавством може бути встановлено відповідальність і за інші види порушень у сфері охорони, використання й відтворення рослинного світу. Для порівняння, у частині другій статті 105 Лісового кодексу України містить чіткий перелік порушень лісового законодавства (їх 20), вчинення яких тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність відповідно до закону, а в частині третій даної статті вказується, що Законом може бути встановлено відповідальність і за інші порушення лісового законодавства [6]. Ураховуючи це, пропонуємо доповнити частину другу статті 40 Закону України «Про рослинний світ» переліком правопорушень щодо рідкісних і

таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного світу, занесених до Червоної книги України.

Як вже зазначалося раніше, за порушення, допущені в досліджуваній сфері, можуть наставати всі види юридичної відповідальності. Так, підставою для настання адміністративної відповідальності у сфері порушення вимог з охорони видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, й охорони об'єктів рослинного світу є вчинення адміністративних екологічних правопорушень, санкції за які передбачені ст. 88, 88¹, 90 і главою 7 «Адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини» Кодексу України про адміністративні правопорушення [7]. Вивчення положень нормативних актів дає підстави стверджувати, що адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення має на меті охорону і збереження належного й відновлення порушеного стану навколишнього природного середовища і його складових; запобігання вчиненню нових правопорушень; відшкодування шкоди, заподіяної відповідним природним ресурсам чи об'єктам; виконання і дотримання всіма громадянами й юридичними особами (незалежно від форм власності) вимог екологічного законодавства; виховання в людей екологічної культури; покарання правопорушника шляхом обмеження його прав і свобод, покладення на нього додаткових обов'язків, настання негативних наслідків. Наголосимо, що чинне адміністративне законодавство не дає узагальненого визначення поняття «суб'єкт адміністративного проступку» чи «суб'єкт вчинення адміністративних правопорушень» у сфері охорони об'єктів рослинного світу, більш того, такого терміну не вживає. Вважаємо, що адміністративна відповідальність застосовується переважно як допоміжний захід, а тому правоохоронним органам слід його ефективніше використовувати.

Крім вищеназваної, існує також і дисциплінарна відповідальність, що виступає одним із засобів впливу на осіб, діяльність яких з охорони, використання й відтворення об'єктів рослинного світу є посадовим обов'язком. Додаємо, що види дисциплінарних стягнень за відповідні правопорушення у цій сфері передбачені Кодексом законів про працю України (далі – КЗпП України) [8]. Наприклад, згідно із статтею 147 КЗпП України до осіб, винних у вчиненні дисциплінарного проступку, можуть бути застосовані такі дисциплінарні стягнення, як догана і звільнення. Для окремих категорій працівників законодавством, статутами і положеннями про дисципліну можуть бути передбачені й інші дисциплінарні стягнення. Проте законодавством не закріплено конкретного переліку дисциплінарних проступків у сфері охорони об'єктів рослинного світу, за які настає відповідальність. Особливістю накладення дисциплінарного стягнення є те, що воно може накладатися на правопорушника незалежно від настання екологічних наслідків, за одним лише фактом вчинення правопорушення [9, с. 135–136].

Наступним видом відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних із знищенням або пошкодженням об'єктів рослинного світу, використанням і охороною лісових насаджень в Україні, є кримінально-правова. У даному випадку йдеться про статті 245 і 246 Кримінального кодексу України (далі – КК України), згідно з якими встановлено не тільки кримінальний захист від незаконної вирубки, а й від знищення й пошкодження в інший спосіб. Крім того, згідно зі ст. 252 КК України відповідальність настає за умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, й об'єктів природно-заповідного фонду [10].

У контексті наведеного варто звернути увагу на низку моментів, що мають місце у законодавстві України. По-перше, у більшості випадків як обов'язковий наслідок кримінального правопорушення передбачається заподіяння шкоди державному й приватному майну, природним ресурсам,

а щодо кримінального покарання за заподіяння шкоди виключно природним ресурсам жодного припису не існує. У цьому випадку вони розглядаються тільки як об'єкти права власності, без урахування їх екологічних функцій. По-друге, нанесення значної шкоди державному і приватному майну й значне забруднення навколишнього середовища через дії посадових осіб, повноваження яких пов'язані з наданням ліцензій на вирубку лісів, визнаються необхідними наслідками вчинення злочину. Відповідно, якщо не буде завдано збитків майновим інтересам, дії, що призвели до заподіяння значної шкоди природі, не є кримінально караними, а це, у свою чергу, свідчить про ігнорування захисту екологічних інтересів.

Продовжуючи розгляд питання, наголосимо на ще одному виді відповідальності за порушення законодавства у сфері використання рослинного світу - цивільно-правовій. Остання встановлена наступними нормативно-правовими актами: постановами Кабінету Міністрів України (від 8 квітня 1999 року № 559 «Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів» [11], від 23 липня 2008 року № 665 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» [12], від 7 листопада 2012 року № 1030 «Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання)» [13], наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 13 жовтня 2022 року № 424 «Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації» [14].

Особливості її настання можна з'ясувати, ознайомившись зі ст. 69 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»

[15]. Так, згідно з приписами згаданої норми шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, підлягає компенсації в повному обсязі. Зауважимо, що правовий механізм компенсації шкоди за екологічні правопорушення не є новелою для вітчизняної науки екологічного права. Зокрема, його комплексно дослідила М. В. Краснова у монографічній роботі «Компенсація шкоди за екологічним законодавством України (теоретико-правові аспекти)» [16].

Крім того, особи, яким завдано такої шкоди, мають право на відшкодування неодержаних прибутків за час, необхідний для відновлення здоров'я, якості навколишнього природного середовища, відтворення природних ресурсів до стану, придатного для використання за цільовим призначенням. Особи, які володіють джерелами підвищеної екологічної небезпеки, зобов'язані компенсувати заподіяну шкоду громадянам та юридичним особам, якщо не доведуть, що шкода виникла внаслідок стихійних природних явищ чи навмисних дій потерпілих.

Для повноти висвітлення питання варто зупинитися на правовому регулюванні компенсації шкоди за лісовим законодавством і законодавством про рослинний світ. Так, проведене науковцями в галузі екологічного права дослідження дало змогу встановити, що в ньому, як і в більшості галузей екологічного законодавства, механізм регулювання компенсації шкоди не повною мірою враховує превентивну спрямованість цього інституту, зважаючи, що такі об'єкти природи виконують важливі природоохоронні функції та здатні через свої властивості відновлювати порушений антропогенним впливом стан довкілля [17, с. 127-129].

Зауважимо, що шкода, завдана об'єктам рослинного світу, зазвичай визначається відповідно до розроблених такс, під якими варто розуміти встановлені державними органами розміри збитків, завданих цим об'єктам. На нашу думку, досить слушно наголошується на тому, що шкода,

заподіяна охоронюваним біологічним видам і природним їх ареалам, може бути визначена як будь-яка шкода, що має значний негативний вплив на сприятливий стан збереження таких ареалів і видів, а її розмір має оцінюватися з огляду на кількість об'єктів рослинного світу й лісу, їх густоту або охоплену поверхню, роль щодо збереження їх видів або ареалів, рідкість, можливість до поширення, розмноження тощо [17, с. 230].

Не можна оминати увагою й того, що не завжди можна, з одного боку, відшкодувати в повному обсязі заподіяну об'єктам рослинного світу екологічну шкоду, по-друге – поновити існуючий до її завдання стан. Це пояснюється кількома факторами. По-перше, багато природних ресурсів для свого відновлення потребує значного періоду часу (десятиліття), і, відповідно їх повне відновлення не може бути забезпечене окремим правопорушником. По-друге, розмір шкоди неможливо розрахувати відразу в повному обсязі, бо негативні наслідки, спричиненні екологічній системі та її зв'язкам, можуть носити прихований характер, а їх прояв стане помітним через досить значний проміжок часу (від декількох місяців до декількох десятиліть). У зв'язку з цим актуальності набуває питання відшкодування так званої «минулої шкоди». Насамперед це стосується забруднених унаслідок господарської діяльності й техногенних аварій природних територій та об'єктів, з великою кількістю токсичних і шкідливих відходів, забруднюючих речовин, що розміщені на них.

У контексті наведеного не меншої значущості набуває той факт, що положення статті 20 Закону України «Про Червону книгу України» (остання редакція статті датується 2017 роком), в яких йдеться про відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони, використання і відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України [18], на цей час, на нашу думку, уже застарілі.

Крім того, задля застосування принципу превентивності настання юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері використання, відтворення й охорони об'єктів рослинного світу, занесених до Червоної книги України, доцільно було б видати оновлену редакцію Червоної книги України (рослинний світ), яка, до речі, вважається офіційним державним документом, що містить перелік рідкісних і таких, які перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного світу. Крім того, бажано в ній також навести узагальнені відомості про сучасний їх стан і заходи щодо їх збереження і відтворення.

Усе це має зробити Кабінет Міністрів України, який відповідно до статті 12 Закону України «Про Червону книгу України» забезпечує офіційне видання й поширення Червоної книги України не рідше одного разу на 10 років. Влітку 2019 року Міністерством екології були оголошені два тендери на видання ботанічного й зоологічного томів Червоної книги України, але охочих брати участь у тендерах за висунутих умов не знайшлося, тож тендери не відбулися, повторні тендери в 2019 році не оголошувалися і, відповідно, вимоги законодавства не були виконані. Тільки 24 березня 2021 року Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України оприлюднило затверджений наказ з оновленим переліком видів рослинного світу.

У Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» закріплено, що Кабінет Міністрів України у шестимісячний строк із дня набрання ним чинності має розробити і затвердити Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища [1]. Вказане завдання було виконане, а саме розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 року № 443-р даний план дій на період до 2025 року (далі – План) [19] було затверджено. Зокрема, цим нормативно-правовим актом визначаються дії щодо збереження й відновлення чисельності видів природної флори і

фауни, у тому числі мігруючих видів тварин, середовищ їх існування, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного й рослинного світу і типових природних рослинних угруповань, що підлягають охороні. Наприклад, до діяльності, спрямованої на охорону об'єктів рослинного світу, занесених до Червоної книги України, відносять наступне: забезпечення ведення державних кадастрів тваринного й рослинного світу (п. 37 Плану), проведення аналізу стану функціонування генетичного банку видів рослинного світу, занесених до Червоної книги України (п. 38 Плану) [19]. Виходячи з наведеного, виникає потреба у внесенні відповідних пропозицій щодо встановлення юридичної відповідальності за невиконання або неналежного виконання даних приписів.

Висновки. Вивчивши і проаналізувавши положення чинного законодавства України, зокрема, Стратегії [1], нині особливої актуальності набувають питання удосконалення юридичної відповідальності за правопорушення у сфері використання, охорони й відтворення об'єктів рослинного світу, занесених до Червоної книги України, і відшкодування екологічної шкоди, завданої досліджуваним природним об'єктам. Відповідно, існує потреба у встановленні підвищеної юридичної відповідальності за вчинення стосовно них правопорушень. Однак при цьому варто пам'ятати, що шкода, завдана довкіллю, повною мірою не відшкодовується, оскільки її нарахування здійснюється на підставі низки нормативно-правових актів, які, на жаль, є недостатньо ефективними й досконалыми. Як наслідок, стан навколишнього природного середовища в цілому та його окремих компонентів, зокрема, найбільш вразливих, а відповідно, й екологічної системи, продовжує погіршуватися. Науковці й законодавці майже не приділяють уваги цій проблемі, що безпосередньо позначається на дієвості чинного законодавства (зокрема, екологічного, флористичного тощо), яке нині потребує перегляду й узгодження.

Література

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#top> (дата звернення: 25.03.2023).
2. Конституція України : Конституція, Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.03.2023)
3. Гетьман А.П. Екологічне право України. Академічний курс : підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид. Київ : Юрид. думка, 2008. 720 с.
4. Каракаш І. І. Види юридичної відповідальності та особливості їх застосування за порушення природноресурсового й екологічного законодавства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 25. С. 430–442. URL: http://nbuv.gov.ua/UJKN/apdp_2005_25_103 (дата звернення: 25.03.2023)
5. Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 591-XIV // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text> (дата звернення: 25.03.2023).
6. Лісовий кодекс України : Закон України від 21 січня 1994 р. № 3852-XII // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення: 25.03.2023).
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-X // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 25.03.2023).

8. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 26.03.2023).
9. Погрібний С. О. Дисциплінарна і матеріальна відповідальність за земельні правопорушення. *Земельне право України* : підручник / за ред. О. О. Погрібного та І. І. Каракаша. Вид. 2, переробл. і допов. Київ : Істина, 2009. С. 577–588.
10. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.03.2023).
11. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 2001 р. № 1264-XII // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 26.03.2023).
12. Краснова М. В. Компенсація шкоди за екологічним законодавством України (теоретико-правові аспекти) : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 439 с.
13. Проблеми права екологічної безпеки : навч. посібник / [М. В. Краснова, Г. І. Балюк, А. Г. Бобкова та ін.] ; під заг. ред. М. В. Краснової та Р. С. Кіріна; відп. ред. В. І. Андрейцев. Дніпро: НГУ, 2016. 575 с.
14. Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів : Постанова від 8 квітня 1999 р. № 559 // Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/559-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.03.2023).

15. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу : Постанова від 23 липня 2008 р. № 665 // Кабінет Міністрів України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.03.2023).
16. Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання)» : Постанова від 7 листопада 2012 р. № 1030 // Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2012-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.03.2023).
17. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації : наказ від 13 жовтня 2022 р. № 424 // Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1416-22#Text> (дата звернення: 27.03.2023).
18. Про Червону книгу України : Закон України від 7 лютого 2002 р. № 3055-III // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14#Text> (дата звернення: 28.03.2023).
19. Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року : розпорядження від 21 квітня 2021 року № 443-р // Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 27.03.2023)

References

1. Pro Osnovni zasady (strategiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku : Zakon Ukrainy vid 28 liutoho 2019 r. № 2697-VIII // Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#top> (date of access: 25.03.2023).
2. Konstytutsiia Ukrainy : Konstytutsiia, Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR // Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (date of access: 26.03.2023)
3. Hetman A.P. Ekolohichne pravo Ukrainy. Akademichnyi kurs : pidruchnyk / za zah. red. Yu. S. Shemshuchenka. 2-he vyd. Kyiv : Yuryd. dumka, 2008. 720 s.
4. Karakash I. I. Vydy yurydychnoi vidpovidalnosti ta osoblyvosti yikh zastosuvannia za porushennia pryrodnoreursovoho y ekolohichnoho zakonodavstva. Aktualni problemy derzhavy i prava. 2005. Vyp. 25. S. 430–442. URL: http://nbuv.gov.ua/UJKN/apdp_2005_25_103 (date of access: 25.03.2023)
5. Pro roslynniy svit : Zakon Ukrainy vid 9 kvitnia 1999 r. № 591-XIV // Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text> (date of access: 25.03.2023).
6. Lisovyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 21 sichnia 1994 r. № 3852-XII // Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (date of access: 25.03.2023).
7. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia : Zakon Ukrainy vid 7 hrudnia 1984 r. № 8073-X // Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (date of access: 25.03.2023).

8. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 10 hrudnia 1971 r. № 322-VIII // Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (date of access: 26.03.2023).
9. Pohribnyi S. O. Dystsyplinarna i materialna vidpovidalnist za zemelni pravoporushennia. Zemelne pravo Ukrainy : pidruchnyk / za red. O. O. Pohribnoho ta I. I. Karakasha. Vyd. 2, pererobl. i dopov. Kyiv : Istyna, 2009. S. 577–588.
10. Kryminalnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 r. № 2341-III // Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (date of access: 26.03.2023).
11. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha : Zakon Ukrainy vid 25 chervnia 2001 r. № 1264-XII // Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (date of access: 26.03.2023).
12. Krasnova M. V. Kompensatsiia shkody za ekolohichnym zakonodavstvom Ukrainy (teoretyko-pravovi aspekty) : monohrafiia. Kyiv : Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet», 2008. 439 s.
13. Problemy prava ekolohichnoi bezpeky : navch. posibnyk / [M. V. Krasnova, H. I. Baliuk, A. H. Bobkova ta in.] ; pid zah. red. M. V. Krasnovoi ta R. S. Kirina; vidp. red. V. I. Andreitsev. Dnipro: NHU, 2016. 575 s.
14. Pro taksy dlia obchyslennia rozmiru shkody, zapodiianoj zelenym nasadzheniam u mezhakh mist ta inshykh naselenykh punktiv : Postanova vid 8 kvitnia 1999 r. № 559 // Kabinet Ministriv Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/559-99-%D0%BF#Text> (date of access: 28.03.2023).

15. Pro zatverdzhennia taks dlia obchyslennia rozmiru shkody, zapodiiano liu : Postanova vid 23 lypnia 2008 r. № 665 // Kabinet Ministriv Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-%D0%BF#Text> (date of access: 27.03.2023).
16. Pro rozmir kompensatsii za nezakonne dobuyannia, znyshchennia abo poshkodzhennia vydiv tvarynnoho i roslynnoho svitu, zanesenykh do Chervonoj knyhy Ukrainy, a takozh za znyshchennia chy pohirshennia seredovyscha yikh perebuyannia (zrostannia)» : Postanova vid 7 lystopada 2012 r. № 1030 // Kabinet Ministriv Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2012-%D0%BF#Text> (date of access: 27.03.2023).
17. Pro zatverdzhennia Metodyky vyznachennia shkody ta zbytkiv, zavdanykh terytoriiam ta obiekтам pryrodno-zapovidnoho fondu vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii : nakaz vid 13 zhovtnia 2022 r. № 424 // Ministerstvo zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1416-22#Text> (date of access: 27.03.2023).
18. Pro Chervonu knyhu Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 7 liutoho 2002 r. № 3055-III // Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14#Text> (date of access: 28.03.2023).
19. Pro zatverdzhennia Natsionalnoho planu dii z okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha na period do 2025 roku : rozporiadzhennia vid 21 kvitnia 2021 roku № 443-r // Kabinet Ministriv Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2021-%D1%80#Text> (date of access: 27.03.2023)